

SAYI 37 • 2011

OSMANLI ARAŐTIRMALARI
THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES

İSAM

Şüphe ve Vehim Kurbanı Bir Devlet Adamı: Sadullah Paşa

Kemal Beydilli*

Ali Akyıldız, *Sürgün Sefir Sadullah Paşa*. İstanbul: Türkiye İş Bankası yayını, 2011, 488 sayfa.

“Efendimizin vehhâm olması ve herkesten şüphe etmesi fitratı iktizâsından olduğundan aklen ve dinen ne kadar delâ’il ile teminât verilse yine iknâ‘ olmadıkları cihetle benim gibi en sâdık ve fevka’l-hadd muhabbetli bir bendesinden bile şübhe etmesinden artık Mâbeyn’de bulunamayacağımı hissettim”. (*Eğimli Said Paşa’nın Hâtırâtı*, haz. Davud Erkan, s. 220).

II. Abdülhamid devri devlet adamlarından Sadullah Paşa’nın (1838-1891) acılı hayatı, yaşadığı devrin genel havasının aksi gibidir. Kendi eliyle sona erdirdiği hayatının trajik hikâyesinin, dönemin tarihsel gelişmeleri içinde ve birincil kaynakların ışığında titiz ve usta bir tarihçinin kalemine konu olması, paşanın ailesinden uzakta ve genelde yalnızlık içinde gurbette tükettiği meş’um yılların birçok ömrün heder olmasına yol açan serüveninin en uğurlu safhasıdır. Bu aynı zamanda, paşanın meslekî ve edebî faaliyetleri yanında özel yaşamının da uzun yıllar sonra ilk defa ve bu ölçekte bir malzeme kullanımı ve ayrıtısı içinde herkes tarafından bilinir olması anlamına gelmektedir. Tarihçinin, ele aldığı şahsın gizlemek için hayatına son vermekten çekinmediği her sırrını üstelik aile boyutuyla

---

* Prof. Dr., İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi.

gözler önüne sermek zorunda kalması, bilim adamı olarak üstlendiği tuhaf bir vazifedir. Bu aynı zamanda tarih biliminin muhakkak ki en ürkütücü yanlarından biridir. Ali Akyıldız'ın bu vazifeyi rikkât ve nezâketle yerine getirmiş olduğuna şüphe yoktur, ancak ince işlerin ustası bir araştırmacı elinde tarihin bu türünün ne derecelerde önemli bir silah olabileceği de bu çalışmayla gözler önüne serilmiş bulunmaktadır.

Şimdiye kadar yayınlamış olduğu Osmanlı müesseseleri, idârî ve mâlî tarih alanındaki temel çalışmaları yanında biyografik eserler sahasında da önemli bir isim olduğunu açıkça gözler önüne seren sayın Akyıldız'ın, Abdülmecid'in kızı Refia Sultan ile ilgili diğer parlak eserini (ilk baskı Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1998) hatırlamadan geçmek mümkün değildir. Birkaç baskısı yapılan bu eser gibi Sadullah Paşa biyografisinin de kısa zamanda aynı başarıyı göstereceğine şimdiden kesin gözüyle bakabiliriz.

Paşa'nın hayatının intiharla sonuçlanacak derecelerde kötü geçmesinin nedenleri içinde II. Abdülhamid'in baş etken olarak ortaya çıkması, bu hükümdarın saltanat dönemindeki kimi olumsuzluklarının kaynağını karakter yapısında arayan yaklaşımlara kuvvet verecek mahiyettedir. Hastalık derecelerinde vehimli bir şahsiyet olduğu bilinen Abdülhamid'in gözünde Sadullah Bey'in en büyük günahı, onun Sultan Abdülaziz'in tahtan indirilmesi ve V. Murad'ın iclâsı (30 Mayıs 1876) işinde medhâldâr olan ekip ile yakın ilişki içinde olduğu zehâbına kapılmış olması ve bunu kesin bir kanaat olarak sonuna kadar muhafaza etmesidir. Abdülhamid'in, Sadullah Bey'in Sultan Murad'ın Mâbeyn Başkâtipliğine kendi isteğinden ziyade Serasker Hüseyin Avnî Paşa'nın zorlamasıyla (s. 33) ve bu vazifeye bir günlük selefî Ziyâ Paşa'nın aksine şahsen mutedil bir yapıya sahip olması sebebiyle getirildiğini (31 Mayıs 1876) bilmesi kuvvetle muhtemel olmasına rağmen, bu gerçek kendisine karşı duyduğu şüpheyi ve olumsuzlukları bertaraf etmeye yetmemiştir. Abdülaziz karşıtı Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin hâmisî olan Mısırlı Prens Mustafa Fazıl Paşa'nın yaşadığı Paris'ten padişaha hitaben yazıp ilan ettiği, genelde sultanı uyruklarına hürriyet bahşetmesi talebini ihtiva eden mektubunu (metni için b. s. 250-263), iyi Fransızca bilen bir aydın olarak Sadullah Bey tarafından gizlice tercüme edildiğini ve bunu Ebüzziya Tevfik'e yazdığını, müsveddenin evinde toplandıkları Karantina memuru Ahmed Bey'in oğlu Âsım tarafından tebyiz edildiğini de herhalde bilmekteydi. Bütün bunlar kendisini cemiyet üyesi, darbeci gruba dahil ve V. Murad'ın adamı olmakla mimlemesine yetmiş olmalıdır.

Soylu bir aileden gelen babası Esad Muhlis Paşa'nın (ö. 1851) beş oğlundan biri olarak 18 Kasım 1838'te dünyaya gelen tam künyesiyle Mehmed Sadullah

Râmi'nin, paşa babasının cariyelerinden biri olan annesinin isminin tarihe intikal etmemiş olduğunu, bu çalışma vesilesiyle öğrenmek de ilginç bir ayrıntı olarak dikkat çekmektedir. Devrinin imkânlarına göre iyi bir eğitim aldığı vurgulanan (s. 5) Sadullah Bey İslâmî ilimler ve diller yanında Doğu ve Batı edebiyatı; hukuk ve o dönemin yeni derslerinden olmak üzere özel hocalardan iktisat (*Servet-i milel*) ve fizik (*Hikmet-i Tabiiyye*) okudu. 1853'te maaşsız aday memur (*mülâzım*) olarak Maliye Hazinesi Varidat Kalemî'ne girdi ve böylece küçük yaşta devlet hayatına dahil oldu. İyi derecelerde Fransızca öğrenmiş olması yükselmesini olumlu etkiledi. Şurâ-yı Devlet Maarif Dairesi (1868), Hariciye Nezareti'ne bağlı Matbuat Müdürlüğü ve aynı zamanda Divan-ı Hümayun Tercümanlığı (1871) gibi önemli mevkilere geçti. 1873-1874'de İç Anadolu'da ortaya çıkan büyük kuraklığın bir felaket boyutu alması nedeniyle kurulan yardım komisyonu başkanlığına getirildi. (s. 16 vd.). 1874'te Defter-i Hakanî Nazırı oldu, bunu Mahkeme-i Temyiz Reisliği (1875) ve Ticaret Nâzırlığı (1876) takip etti. Genç yaşlarda kat edilen bu önemli mertebelere ehil olabilmeye mezziyetiyle erişilebileceği gerçeği, üç ay kadar süren hükümdarlığı esnasında kardeşinin Mâbeyn Başkâtipliğinde bulunması ve darbeci kadro içinde yer aldığına dair olan şüphe ve zannı karşısında II. Abdülhamid için hiçbir anlam ifade etmedi. Bundan sonraki hayatını “*mimli*” olarak sürdürmek zorunda kaldı ve hakkında duyulan zannın derecesine işaret eder gibi kendisine yurtdışında verilen yüksek memuriyetler bu anlamda bir nev'i cezalandırma oldu.

Nisan 1877'de Rusya'nın savaş ilanıya başlayan “93 Harbi” ufukta görüldüğü bir sırada II. Abdülhamid'in sevkiyle Sadullah Bey İbrahim Edhem Paşa'dan boşalan Berlin elçiliğine tayin edilerek (Şubat 1877), bir daha geri gelmemek üzere âdeta sürgün edildi. Yeni sefirin ilk ayları Rusya karşısında uğranılan ağır hezimetin ezikliği içinde geçti. Edirne'de yapılan mütâreke (31 Ocak) akabinde İstanbul önlerine kadar ilerleyen Rus kuvvetlerinin baskısı altında Ayastefanos'ta yapılan barışın (3 Mart), aslında yalnızca ağır şartların tebliği edilmesinden başka bir anlama gelmeyen görüşmelerinde Sadullah Bey ikinci murahhas olarak bulundu. Bu vazifeye çağırılmasında Osmanlı heyetine riyaset eden hariciye nazırı Safvet Paşa'nın ısrarının etken olduğu bilinmekle beraber (s. 244); neticede II. Abdülhamid buna onay verirken gizliden gizliye, darbecilerin başında bulunan Mithad Paşa ve ekibinin hatalı siyaseti neticesinde oluştuğuna şüphe duymadığı bu savaşın ağır vebâlinde Sadullah Bey'in de sıkıntılı bir hisse edinmesini arzuladığı açıktır. Sadullah Bey'in 13 Haziran 1878'de Berlin'de toplanan ve bir ay süren kongrede devleti temsil eden üç kişilik heyet içinde yer alması da bu anlamdadır. İstanbul'da Rus silahlarının gölgesinde Grandük Nikola'nın azametiyle uğranılan hakaretin çaresizliği, Berlin'de kongreye riyâset eden Prens Bismarck'ın her türlü

aşğılama ve kabalııyla devam ettiğinde, Sadullah Paşa'nın bu muâmelelerin ezikliğı altında hayatından bezmeye başladığı anlar oldu. Ancak sefirlik vazifesine Viyana'da devam etmek zorunda kalması (Şubat 1883) ve bu arada, tatil şöyle dursun, zorunlu ziyaret vesileleriyle bile izinli olarak İstanbul'a gelmesine müsaade edilmemesi, refikası Necibe Hanım'ın da Viyana'ya gitmesine, müslüman elçilerin eşlerini yanlarına almamaları genel kaidesi olarak izin verilmemesi, hattâ Abdülhamid'in geride kalan eşleri birer rehine gibi el altında bulundurmamak istemesi (s. 189), Berlin ve Viyana'daki sefirlik eyyâmını sürgünlük hayatı gibi algılamasında başlıca etken oldu. 15 yıla yakın zaman içinde yaptığı kaçamaklar ve kurduğu denksiz ilişkiler sonunda intiharına gidecek biyolojik ve psikolojik sonuçlar vermeye başladı. Dönemin oldukça yaygın olan iki tenasül hastalığına da yakalanmış olmasının sıkıntıları yanında, Viyana sefârethânesinde oda hizmetçisi olarak çalışan Anna Schuman'ı -yazarımızın kibâr ifadesini kullanacak olursak- "*istihrâş ederek*" (s. 147) hamile bırakması, daha 1878 senesinden beri kendini hissettiren, büyük bir ihtimalle Ayastefanos ve Berlin Kongresi esnasında çekilen büyük sıkıntıların sonucu olarak ortaya çıkan sinirsel zafiyetini had safhaya soktu. Zaman zaman girşilen ilaç ve kaplıca tedavileri şifâ bulmasına yetmez, devam eden yalnızlık, aile ve vatan hasretinin yol açtığı derin ruhsal bunalım intiharı kendisine bir kurtuluş olarak göstermeye başlar. Paşanın ölüme giden süreci eserde ayrı bir bölüm halinde ve birincil belgeler ışığında ayrıntılı olarak ele alınmıştır (s. 143-203). "*...Bu hicran, bu mahrumiye-i vatan, âilemden bunca vakitlik mufarakat...*", aralarında belirli bir hukuk olan Cevdet Paşa'ya yazdığı mektuptaki bu ifadeleri ve mektup içinde geçen ölümü davet eden satırları, paşanın ağır ruhî bunalımını gözler önüne serer (s. 144). Refikası Necibe Hanım'ın hastalığına dair aldığı haberler sebebiyle kendisini ziyaret etmek üzere İstanbul'a gelmesine izin verilmesi niyâzıyla mâbeyne yazdığı mektuptan da bir sonuç çıkmaz (s. 146) ve Abdülhamid'in kalbini yumuşatmak mümkün olmaz (1889).

1890 yaz ayları hizmetçiden doğacak çocuk ve oluşacak rezalet beklentileri ve çözüm arayışları içinde geçer. Hamileliği gizlenemez hale gelen Anna Schuman'ın Graz'a taşındığı günün (14 Ocak 1891) gecesini intihar teşebbüsünü gerçekleştirir ve bir gün önce tedarik ettiği lastik bir hortum vasıtasıyla banyo odasındaki tesisattan "*maden kömürü gazı teneffüs*" ederek (s. 157) hayatına son vermek ister, ertesi gün öğle vakti baygın bir halde bulunur ve hayata döndürölme girişimleri başarısızlıkla sonuçlanmış -bu arada tedavi maksadıyla bolca şampanya içirilmiş olarak dört gün sonra vefat eder (18 Ocak 1891). Vazife başında ölen ilk Osmanlı elçisi olması (s. 161) ve bunun intihar sonucu gerçekleşmesi, Avrupa basınından gizlenemeyen bir husus olur ve İstanbul'da da kısa zamanda duyulur. Bu hadise karşısında Abdülhamid'in tahkikatla ilgili direktifleri dikkate değer olup, çok

sevdiği ve özel olarak tercüme ettirtip okuduğu veya okuttuğu polisiye romanlarının ne kadar tesiri altında kalmış olduğunu da âdeta açığa vurur. Olayın nâhoş bir intihar hadisesinden ibaret olduğunun kesinliğe kavuşturulmasına rağmen, Abdülhamit bunun bir cinayet olabileceği vehmindedir, katil için sefaret mensupları içinde çeşitli adayları vardır, hattâ paşanın tahsil sebebiyle Viyana'da bulunan küçük oğlu Râğıb, ortanca oğlu Nusret ve sefâret ikinci kâtibi olan yeğeni Esad Beyler bile padişahın hafiyeliğinden kendilerini kurtaramazlar (s. 170). Bununla beraber son vazifenin lâıkiyla yerine getirilmesi hususunda zorluk çıkartmaz ve hattâ II. Mahmud türbesi haziresine gömülmesine (29 Ocak 1891) bile izin verir, cenaze masraflarını hazineden karşılatır (s. 164 - 165), aile fertlerine maaş bağlatır (s. 188). Elçilikte vefat vâki olduğunda dinî işlerin ifâsı için imâm bulmakta zorlanılması sebebiyle, sefârethânelere kadrolu imam tayinine karar verilmesi bu acı olayın hayırlı sonucu olur (s. 166).

Abdülhamid vehminin Sadullah Paşa'yı töhmet altında bıraktığı en önemli hususlardan bir diğeri, Sultan Abdülaziz'in tahtan indirildikten sonra saraydaki nakit, tahvil ve mücevherâttan oluşan servetinin yağmalanmasında kendisinin de faydalanmış olduğudur. Paşanın her ay eşi Necibe Hanım'a 80 lira yollaması, intihardan önce Emniyet Sandığı'na rehin bırakılan mücevherâtın kurtarılması için ayrıca 500 altın yolladığı, tüm servetinin 12-15 bin lirayı ancak bulduğu gerçeği vehmini dağıtmaya yetmemiştir (s. 176-177). Olayın intihardan ziyade bir cinayet olabileceğini düşünen padişahın aklının nihayet paşanın oğullarının Viyana'da sefahate dalarak para için babalarını öldürmüş olabilecekleri (s. 170) ihtimaline takılması, ruh sağlığının devletin içinde bulunduğu durum kadar sağlam olduğunun bir kanıtıdır!

Sayın Akyıldız'ın ayrıntılarıyla bize naklettiği hayatı içinde Sadullah Paşa vak'ası, II. Abdülhamid'in bir insan olarak niteliğinin tahlil edilebilmesine de imkân veren deneysel bir olaydır. Bu, aynı zamanda Abdülaziz'in tahtan indirilmesi ve tartışmalı ölümü hadisesine karışanları sonuna kadar nasıl takip ettiğinin, tabir câizse öldürmeyip, sülâle boyu nasıl süründürdüğünün de bir göstergesidir. Bu bağlamda Sayın Akyıldız'ın Sadullah Paşa'nın aile fertlerinin kötü kaderlerini de takip edebilmiş olması önemlidir (s. 187-203). Paşanın eşi Necibe Hanım, "geçirdiği zorlu yılların yıpratıldığı sınırları nedeniyle eşinin ölüm haberini kaldıramaz ve şuuru kaybetmiş" olarak, 1912'deki vefatına kadar devamlı giymeyi i'tiyâd edindiği "penbe elbiseler" içinde Çengelköy'deki yalının penceresinde eşinin dönmelerini bekler (s. 199). Paşanın 1879'da Berlin'e çağırarak, eğitim almasını sağladığı büyük oğlu Âsaf Bey, Berlin Sefâreti Başkâtibi olduğu sıralarda meçhul bir sebepten ötürü babası gibi intihar eder (3 Ağustos 1895) (s. 192). Paşanın ortanca oğlu olan Nusret Bey Berlin'de okur, 12 Aralık 1944'de eceliyle vâki olan vefâtına

kadar çeşitli yüksek memuriyetler ifâ etmiş olarak fevkalade asabî bir hayat sürer (s. 199-202). Paşanın intiharında öğrenci olarak Viyana'da bulunan küçük oğlu Râgıp Bey uzun seneler Almanya'da kalır, Alman Harb Akademisi'nde okur, Alman Hassa Mızraklı Süvârî Alayı'nda görev yapar, sonunda tımarhanelik olur. 1912'den sonra hayatını takip etmek mümkün olamamaktadır. Paşanın kızı Nazlı Hanım'ın ise, yaşanan ailevî sorunlar sebebiyle zaten zayıf olan ruh hali daha da bozulur, sonunda o da “*mecnûne*” olur (s. 202-203).

Sadullah Paşa'nın eserleri, görüşleri ve mektuplaşmalarına ayrılan VII. bölüm, onun devlet ve fikir adamı olarak daha yakından tanınmasına yardımcı olmaktadır (s. 205-239). Kendisini tanıyanların anlatımıyla paşanın karakterini resmeden kesitler, devrin siyaset ve edebiyat sahasının önde gelen isimlerinin ifadelerine dayandığından ayrı bir önem taşır. Paşanın kaleminden çıkmış çeşitli telifat ve tercümelemler onun edebî kişiliğine ışık tutar. Görüşleri, “*Avrupa medeniyeti*” karşısında dönemin aydınlarının da paylaştıkları ezikliği ortaya çıkarır. “*Ondokuzuncu Asır*” isimli, metni verilmiş olan manzumesi (s. 390-391) bu durumunu yeterli açıklıkla gözler önüne serer. Hürriyet ile Avrupa'daki terakki arasındaki bağlamın ayrılmaz bütünlüğüne olan inanışları, Osmanlı aydınlarını hayatî derecelerdeki yanlış algılamalara sevk ettiğini söylemek mümkündür. Namık Kemal gibi hürriyetin büyümesine kapılıp, sonunda onun esiri olma hali memleket meselelerinin çözüm noktasının yanlış teşhis edilmesine neden olur. *Anayasa* ve *Hürriyet* talebi, çökmekte olan devletin her derdine devâ olacak mucizevî bir ilaç olarak görülür ve imparatorluğun nihâî tasfiyesi bununla uğranılan hayal kırıklığı içinde gelişir. Sadullah Paşa'nın da bu genel görüşü paylaşan düşünürler arasında yer aldığı anlaşılıyor. Ona göre de Avrupa'da hayranlık uyandıran her şeyin kökeninde hürriyet yatmaktadır. 1878 Paris Sergisi münasebetiyle ifade ettiği üzere, “*göreceğin nefis eserler hürriyetin var olduğu memleketlerin ürünleridir, değersiz olan şeyler ise esaret zinciri altında inleyen ülkelerin geri kalmışlıklarının mahsûlleridir*” (s. 215). Anlaşıldığı kadarıyla son devir aydınlarının gözünde mesele bu kadar basittir; ne yaşanan aydınlanma devri, ne sanayi devrimi, ne teknolojik ne de bilimsel atılımlar, ne sömürü, ne emperyalizm, ne de sürdürülmekte olan sosyal mücadeleler... Bütün bunlar genelde henüz daha sohbete dahil edilmiş görünmezler.

Şiir yanında hat denemeleri de örneklenen (s. 227-230) paşanın mektuplaşmaları kişiler içinde yer alan, daha sonraları Paris sefiri de olan Hariciye Nazırı Safvet Paşa ve Ahmet Cevdet Paşa ile olan yazışmaları, paşanın Eylül 1869 tarihli olarak Maarif-i Umûmiyye Nizâmnâmesi'ne yazdığı Esbâb-ı Mûcibe Lâyihası (s. 264-270) kadar muhteva olarak önemlidir ve bunların tam metinlerine çalışmada yer verilmiş bulunmaktadır (s. 272-257; 288-296; 301-307; 313-329

ve 248-252). Mustafa Fâzıl Paşa'nın Sultan Abdülaziz'e hitaben Fransızca olarak yayımladığı açık mektubun (1867) Sadullah Bey tarafından yapılan tercümesinin de tam metin halinde bu kısımda bulunduğu yukarıda ayrıca işaret edilmiştir (s. 250-263). Çalışma terkibi bir *Sonuç* kısmı içermekte, kullanılan arşiv kaynakları, paşanın sayın Akyıldız'ın istifadesine sunulan özel evrâkı, geniş bir literatür dökümü ve etraflı dipnotu açıklamaları ve bir dizin ile sona ermektedir. *Ekler* kısmının (s. 247-394) pek çok önemli ve mütemmim malzemeyi ihtiva etmekte olması, eserin daha da mükemmel bir hale gelmesini sağlamıştır.

Sadullah Paşa ile olan bağlamı içinde eserde ilk defa olmak üzere ele alınan iki konu özel bir değinmeyi hak etmektedir: Bunlardan biri, paşanın Sultan V. Murad'ın Mâbeyn Başkâtibi bulunduğu sırada, yeni padişahın hilâfet makamına geçmesi sebebiyle kaleme aldirdığı, biri "*Allah'ın ma'nevî huzûrlarına olmak üzere Kâbe-i Mu'azzam'ya*" ve bir diğeri ise "*Hz. Muhammed'in ruhâniyyetine olmak üzere kabrinin bulunduğu Ravza-ı Mutahharaya hitâben ve ruhâniyetlerini istimdâden birer tazarrunâme*" kaleme aldirmiş olmasıdır. Eserde, ilim âleminin ilk defa dikkatine sunulmak üzere bunların metinlerine ve Osmanlı Arşiv malzemesi olarak görüntülerine yer verilmiş bulunmaktadır (s. 33-38). Diğeri ise, 1873-1874 yılı içinde İç Anadolu'da meydana gelen büyük kıtlık felaketidir. Bu olay hakkında vaktiyle A. D Mordtmann (1877) ve son zamanlarda Sinan Kunalp (1990) tarafından verilen bilgiler dışında, Mehmet Yavuz Erler tarafından yapılmış, ancak basılabilir hale gelmesi için üzerinde çok daha fazla çalışılması icap eden bir doktora tezi de (1997) bulunmaktadır. Buna rağmen bu olay henüz yeterince duyurulmuş ve ele alınmış sayılmaz ve çeşitli araştırmaların konusunu teşkil etmek üzere önemini hâlâ muhafaza etmektedir. Paşanın bu kıtlık sebebiyle kurulan yardım komisyonunun başına getirilmiş olmasından ötürü, Sayın Akyıldız eserinde bu felaket hakkında, günün gazeteleri ve arşiv malzemelerinin ışığında ana hatlarıyla yeterli ve özgün bilgiler vermiş bulunmaktadır (s. 18-25).

Sayın Akyıldız'ın eserinden çıkarttığımız yukarıdaki bütün bu bilgiler, nasıl bir çalışmayla karşı karşıya olduğumuzun ipuçlarını vermektedir. Eserin teknik olarak bir biyografik çalışmanın nasıl olması icap ettiğini gözler önüne seren öğretici bir yanının bulunduğu da özellikle belirtilmelidir. Tarihimizin en ziyade ihmal edilmiş bir sahasını teşkil eden biyografik çalışmalardaki eksikliği gidermek üzere akademik tez veya serbest çalışma olarak kaleme sarılacak tarihçilerin, sayın Akyıldız'ın bu eseriyle bu işi teknik olarak en iyi nasıl yapabileceklerine dair karşılarında parlak bir örnek bulacaklarına şüphe yoktur. Yazarın bu anlamda da ayrı bir hizmet ifâ etmiş olduğuna dikkat çekerek, kendisini kutlamaktayız.